

А.І. Куриця

alla_kouritsa@mail.ru

Д.І. Куриця

denis_kouritsa@mail.ru

Психолого-педагогічні умови розвитку лідерських якостей студентів

Kurytsia A.I., Kurytsia D.I. Psychological and pedagogical conditions of students' leadership qualities development / A.I. Kurytsia, D.I. Kurytsia // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / edited by S.D.Maksymenko, L.A.Onufriieva. – Issue 26. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2014. – P. 353-363.

А.І. Куриця, Д.І. Куриця. Психолого-педагогічні умови розвитку лідерських якостей студентів. У статті проаналізовано психолого-педагогічні умови, необхідні для ефективного розвитку лідерських якостей студентів. З'ясовано, що програма розвитку лідерських якостей студентів передбачає створення як відповідного розвивального середовища (спеціальні психолого-педагогічні впливи, групова взаємодія в процесі тренінгу, організація суспільно значущої діяльності студентів), так і комплекс засобів, спрямованих на розвиток мотивації самопізнання та самовдосконалення особистості, саморозвиток відповідальності як інтегральної особистісної якості, що виступає системоутворюючою стосовно лідерських якостей. Процес розвитку лідерських якостей студентів повинен виступати частиною цілісного педагогічного процесу ВНЗ й базуватися на особливих умовах, що забезпечують його ефективність. Основою розвитку лідерських якостей студентів виступає розвиток відповідальності як інтегральної якості особистості, що має складну структуру та виявляється на різних рівнях. Обґрунтовано застосування принципів системності, розвитку, діяльнісного, особистісно орієнтованого, аксіологічного, суб'єктно-вчинкового підходів як методологічної основи програми розвитку лідерських якостей особистості студента на основі відповідальності. Встановлено, що в умовах тренінгових та ігрових технологій створюються сприятливі умови для розвитку лідерських здібностей особистості, для вивчення на практиці закономірностей і механізмів соціального впливу, для оволодіння лідерськими вміннями.

Ключові слова: лідерські якості, психолого-педагогічні умови, програма розвитку лідерських якостей студентів, розвиток відповідальності, відповідальність як інтегральна якість особистості, тренінгові технології.

A.I. Kurytsia – the scientific contribution of the co-author is 50%,

D.I. Kurytsia – the scientific contribution of the co-author is 50%.

А.И. Курица, Д.И. Курица. Психолого-педагогические условия развития лидерских качеств студентов. В статье проанализированы психолого-педагогические условия, необходимые для эффективного развития лидерских качеств студентов. Выяснено, что программа развития лидерских качеств студентов предусматривает создание как соответствующей развивающей среды (специальные психолого-педагогические воздействия, групповое взаимодействие в процессе тренинга, организация общественно-значимой деятельности студентов), так и комплекс средств, направленных на развитие мотивации самопознания и самосовершенствования личности, саморазвитие ответственности как интегрального личностного качества, которое выступает системообразующим относительно лидерских качеств; процесс развития лидерских качеств студентов должен выступать частью целостного педагогического процесса вуза и базироваться на особых условиях, обеспечивающих его эффективность. Основой развития лидерских качеств студентов выступает развитие ответственности как интегрального качества личности, которое имеет сложную структуру и проявляется на разных уровнях. Обосновано применение принципов системности, развития, деятельностного, личностно-ориентированного, аксиологического, субъектно-поведенческого подходов как методологической основы программы лидерских качеств личности студента на основании ответственности. Установлено, что в условиях тренинговых и игровых технологий создаются благоприятные условия для развития лидерских способностей личности, для изучения на практике закономерностей и механизмов социального влияния, для овладения лидерскими умениями.

Ключевые слова: лидерские качества, психолого-педагогические условия, программа развития лидерских качеств студентов, развитие ответственности, ответственность как интегральное качество личности, тренинговые технологии.

Постановка проблеми. Сучасній системі професійної освіти України потрібні нові психолого-педагогічні підходи до процесу формування лідерських якостей у студентській молоді, що відповідають вимогам і системі цінностей громадянського суспільства. Актуальність проблеми обумовлена тим, що в наш час істотно зросли вимоги до якості професійної підготовки фахівців у системі вищої освіти. Основними умовами забезпечення цих вимог є: орієнтація на якісні параметри в підготовці фахівців, застосування інноваційних технологій в навчанні, компетентнісний підхід в оцінці результатів освітньої діяльності вузів тощо.

Існуюче протиріччя між необхідністю створення в системі вищої гуманітарної освіти психолого-педагогічних умов для формування лідерських якостей студентів і відсутністю науково-обґрунтованих рекомендацій щодо здійснення цього процесу дає підставу для формулювання наукової задачі, яка полягає у

виявленні та обґрунтуванні педагогічних умов формування лідерських якостей у студентів на основі відповідальності.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз наявних психолого-педагогічних програм розвитку лідерських якостей особистості (О.С. Чернишов, В.В. Ягоднікова, Н.О. Семченко, В.І. Власов, Т.Е. Вежевич, Н.С. Жеребова та ін.) свідчить, що вони спираються на розвиток мотивації лідерства, урахування індивідуально-психологічних особливостей особистості, розвиток особистого потенціалу учасників, вдосконалення операційної складової – вмінь планування, контролю/самоконтролю, спілкування, переговорів тощо.

Значно рідше дослідники ставлять за мету розробку програм, які були б спрямовані на розвиток відповідальності особистості, вочевидь через те, що відповідальність є глибинним, складним утворенням, яке неможливо сформувані лише на операційному рівні, засобами вправлення у певних навичках, розв'язання проблемних ситуацій тощо. Розвиток відповідальності як стійкої особистісної якості потребує тривалої цілеспрямованої роботи з розвитку та саморозвитку суб'єктом цієї якості, що пов'язана із досить глибоким переосмисленням власної життєвої позиції, ціннісних орієнтацій.

Формулювання мети статті. Наша стаття має на меті визначити психолого-педагогічні умови необхідні для ефективного розвитку лідерських якостей студентів.

Виклад основного матеріалу. При розробці і впровадженні психологічних умов і засобів розвитку лідерських якостей студентів на основі відповідальності в основу лягли міркування М.В. Савчина, який зазначав, що індивідуальна різноманітність відповідальності залежить, з одного боку, від розвитку мотивів, з другого – від розвитку механізму відповідальності [4]. Процес розвитку відповідальності характеризується єдністю і взаємозв'язком між педагогічними впливами й активністю самої особистості. Цей взаємозв'язок виявляється в тому, що для розвитку відповідальності необхідні відповідні зовнішні умови, наявність певних суспільних вимог, але водночас, ці зовнішні умови лише тоді сприяють розвитку відповідальності, коли особистість проявляє свідому активність щодо формування в себе цієї якості.

Отже, виходячи з цих міркувань, програма розвитку лідерських якостей студентів передбачає створення як відповідного розвивального середовища (спеціальні психолого-педагогічні впливи, групова взаємодія в процесі тренінгу, організація суспільно-значущої діяльності студентів), так і комплекс засобів, спрямованих на розвиток мотивації самопізнання та самовдос-

коналення особистості, саморозвиток відповідальності як інтегральної особистісної якості, що виступає системоутворюючою стосовно лідерських якостей.

Грунтуючись на дослідженнях із проблеми формування та розвитку лідерських якостей особистості (М.В. Савчин, В.В. Ягоднікова та ін.), ми визначили наступні психолого-педагогічні умови для ефективного розвитку лідерських якостей студентів:

- урахування індивідуально-психологічних особливостей і розвиток мотивації лідерства студентів;
- розвиток відповідальності (від конкретно-ситуативної до відповідальності як стійкої особистісної властивості) як основи відповідального лідерства;
- створення розвивального особистісно-орієнтованого середовища в тренінговій та реальній навчальній і позанавчальній взаємодії студентів, яке відзначається релевантними характеристиками (зміст діяльності, групова динаміка, проблемність, рефлексія); спрямованими на розвиток відповідальності як основи лідерства;
- забезпечення цілеспрямованого розвитку лідерських якостей юнаків і дівчат шляхом організації студентського колективу, самоврядування та використання інтерактивних форм роботи (тренінги, рольові ігри).

Психологи та педагоги за рахунок спеціально розроблених тренінгових програм можуть надати молодим людям допомогу в усвідомленні ними власних мотивів і розвитку лідерських якостей, спрямувати лідерську активність особистості, допомогти у відпрацюванні навичок лідерської діяльності. На нашу думку, студенти потребують своєчасної й грамотної допомоги з боку дорослих для реалізації своїх потенційних здібностей, зокрема й лідерських. Лідерська діяльність при цьому виступає як можливість особистісної самореалізації на даному віковому етапі, як каталізатор розвитку особистості майбутнього професіонала. При цьому принципово важливим є те, яким саме буде лідер – стихійним, ситуативним, не здатним взяти всю повноту відповідальності, чи відповідальним, авторитетним, таким, що здатний до самовдосконалення і до розвитку групи.

Отже, процес розвитку лідерських якостей студентів повинен виступати частиною цілісного педагогічного процесу ВНЗ й базуватися на особливих умовах, що забезпечують його ефективність.

Результати нашого теоретико-експериментального дослідження, показали необхідність цілеспрямованого розвитку в

студентів лідерських якостей особистості на основі особистої відповідальності. Відповідальність є інтегральною якістю особистості, що має складну структуру, виявляється на різних рівнях – ситуативному, стійкої особистісної якості, а в найбільш розвиненому вигляді виступає основою організації життєдіяльності й побудови життєвого шляху особистості.

Саме відповідальність, на думку соціальних психологів, має значний вплив на успішність лідерства поряд з іншими чинниками (досить високим рівнем інтелекту та знань, чесністю, здоровим глуздом, ініціативністю, впевненістю в собі, дисциплінованістю, наполегливістю, певним соціально-економічним статусом тощо) [5, с.262].

Ю.П. Адлер і В.В. Ліпкіна також надають особливого значення відповідальності лідера поряд з системним мисленням і ціннісним базисом: «Відповідальність – це те, без чого в принципі не буває справжнього лідерства» [1].

На основі проведеного аналізу ми припустили, що 1) відповідальність можна розглядати як інтегральну якість, що виступає системоутворюючою відносно лідерських якостей особистості; 2) саме розвиток відповідальності стимулює розвиток лідерських якостей особистості і сприяє становленню відповідального типу лідера

В процесі розробки програми розвитку лідерських якостей на основі особистої відповідальності ми спиралися на діяльнісний, особистісно-орієнтований, аксіологічний, системний, суб'єктно-вчинковий підходи, принцип розвитку.

Так, згідно з *діяльнісним* підходом розвиток відповідальності, а на її основі – й лідерських якостей особистості відбувається в умовах значущої діяльності – навчально-професійної, яка здійснюється в процесі групової взаємодії, котра також має велику значущість в юнацькому віці. Саме в груповій взаємодії яскраво виявляються процеси становлення та розвитку групи, виокремлення лідерів, формування групових цінностей і норм. Навчально-професійний контекст діяльності студентів дозволяє їм виявити власні здібності, досягнення, пов'язані з навчанням, майбутньою професійною сферою, здобути авторитет викладачів та інших студентів.

Особистісно-орієнтований підхід полягає у розкритті потенційних можливостей і здібностей особистості, зокрема лідерських: відповідальності, спрямованості на самостійність, толерантності, креативності, комунікативних та організаційних здібностей.

Виокремлення в нашому дослідженні *аксіологічного підходу* ґрунтується на тому, що в багатьох психологічних та педагогічних працях цінності особистості розглядаються як системоутворюючий фактор, що визначає її саморозвиток. Згідно з цим підходом особистість оволодіває моральними, естетичними, культурними цінностями, пропускаючи через себе, «суб'єктивуючи їх». У нашому дослідженні відповідальність розглядається як інтегральна особистісна якість, а її становлення – як закономірний процес розвитку від більш примітивних форм (ситуативна відповідальність) до особистісної відповідальності та відповідальності як принципу організації індивідом свого буття. На наше переконання, одним із провідних компонентів відповідальності виступає морально-ціннісний. Передусім цінності, переконання особистості спонукають її чинити відповідально. Крім того, відповідальність сама розглядається як цінність, у котрій виявляється сформована потреба особистості бути автором власного життя.

Діалогічний підхід до процесу розвитку лідерських якостей особистості через відповідальність виявляється в тому, що при організації формувального експерименту повною мірою використовуються можливості спільної діяльності та спілкування. Важливим є також поглиблення саморозуміння та самопізнання особистості на основі внутрішнього діалогу і рефлексії як психологічного механізму.

Виходячи з *принципу системності* (Б.Г. Ананьєв, К.О. Абульханова, С.В. Баранова та ін.), розвиток певної системи особистісних якостей, в т.ч. і лідерських, розглядається як цілісний процес, властивості якого не зводяться до властивостей його окремих ліній, напрямків, компонентів. Відповідальність ми розглядаємо тією ціннісно-сисловою складовою лідерських якостей особистості, яка єднає останні в єдине системне утворення, забезпечуючи його розвиток у студентів у напрямку гуманістичного, орієнтованого на найвищі взірці суспільної моралі, відповідального лідерства. Процес розвитку відповідальності, її складових розглядається як основа розвитку всієї системи лідерських якостей особистості, його системотворний чинник.

Оскільки психічні явища багатовимірні, то, згідно з *принципом розвитку*, в нашій роботі ми розглядаємо розвиток лідерських якостей особистості, як мінімум, у двох різних системах вимірювання: у динамічному та статичному вимірах. Динамічний вимір досліджуваного явища передбачає погляд на нього як на процес і опис та обґрунтування у термінах функціонування. У

зв'язку з цим, розвиток окремих якостей особистості постає як підсистема процесу розвитку особистості як системи.

Окрім того, процесуальний план розгляду якраз і потребує врахування тих рушійних, детермінуючих сил, які запускають і підтримують динамічні зміни у досліджуваному явищі. За нашим припущенням, однією з таких детермінант є відповідальність.

Коли ж йдеться про статичний вимір розвитку лідерських якостей, то передбачається певний результат цього процесу, як момент розвитку. В такому випадку будемо говорити про певний рівень розвиненості лідерських якостей особистості.

Принцип розвитку в дослідженні виявляється ще й у тому, що розвиток лідерських якостей студентів розглядається як процес, що має свою історію – має минуле та майбутнє. Всі зміни в системі психологічних якостей особистості є незворотними, оскільки вони розуміються нами як підсистема в системі особистісного розвитку, що завжди здійснюється на нових умовах, на новому етапі, базуючись на попередніх системних якостях.

Основні положення суб'єктно-вчинкового підходу [6] не тільки не суперечать розумінню сутності відповідальності та її впливу на розвиток лідерства, але і теоретично підтверджують наші припущення. Так, В.О.Татенко зазначає, що бути суб'єктом – значить бути джерелом активності, дії, думки, цінностей і смислів; виходити за межі наперед визначеного; бути здатним відповідально перетворювати світ і себе в цьому світі за власними проектами.

Татенко вважає, що потрібно бути суб'єктом групових рішень, вести за собою, тобто, бути лідером – це не тільки хотіти і могли, але, з одного боку, самопричинно відповідально діяти у напрямі реалізації своїх інтенцій і актуалізації своїх потенцій, а з другого – враховувати при цьому інтенції та потенції Іншого. Отже, відповідальність для суб'єкта лідерства передбачає неможливість його аутентичного функціонування поза функціонуванням соціального оточення. Реалізація лідерських функцій, на наше переконання, потребує взаємовідповідального співбуття лідера і його оточення. Такий погляд на детермінацію розвитку лідерських якостей особистості виводить нас на методологію суб'єктно-вчинкового підходу.

Отже, застосуванням принципів системності, розвитку діяльнісного, особистісно-орієнтованого, аксіологічного, суб'єктно-вчинкового підходів виступило методологічною основою програми розвитку лідерських якостей особистості студента на основі відповідальності.

Аналіз емпіричних досліджень показав широку популярність психологічного тренінгу для розвитку особистості, зокрема розвитку її мотиваційно-ціннісної сфери, лідерських якостей тощо.

Узагальнення досліджень, присвячених психолого-педагогічним технологіям, які найбільш ефективно використовуються з метою особистісного розвитку, дозволяє виокремити наступні види технологій:

- інтеграційні, які передбачають інтеграцію знань та умінь різних навчальних дисциплін, різноманітних видів діяльності та форм організації навчання;
- ігрові, спрямовані на формування у студентів умінь розв'язувати творчі завдання: ділові та рольові ігри, імітаційні вправи, ігрове проектування, вирішення практичних завдань;
- тренінгові, які забезпечують опрацювання окремих алгоритмів розв'язання творчих завдань;
- діалогові тренінги, які спрямовані на розвиток діалогового мислення в системі суб'єкт–суб'єкт.

Отже, проведений аналіз показав, що в умовах тренінгових й ігрових технологій створюються сприятливі умови для розвитку потреби особистості в розвитку своїх лідерських здібностей, для вивчення на практиці закономірностей та механізмів соціального впливу, для оволодіння лідерськими вміннями. Стосовно розвитку відповідальності, тренінг також має значні можливості, оскільки в ньому активізується процес рефлексії, міжособистісна взаємодія в групі й зворотній зв'язок стимулюють розвиток соціальної відповідальності особистості.

Висновки. Мотивація учасників до розвитку лідерських якостей на основі відповідальності виступає одним із внутрішніх чинників активності особистості. Саме тому розвиткові мотивації досягнення, стимулюванню учасників до саморозвитку і самовдосконалення відводиться значна увага як на етапі формування групи, так і в процесі тренінгу.

Одним із основних механізмів саморозвитку особистості є рефлексія, значення якої підкреслюють переважна більшість дослідників. З метою розвитку рефлексії студентів на заняттях застосовуються спеціальні процедури, в основі яких зворотній зв'язок та самоаналіз учасників, що відображають результати самопізнання, самоспостереження, усвідомлення процесів групової взаємодії та свого місця у структурі групи.

Однією із важливих умов розвитку лідерських якостей студентів є створення розвивального особистісно-орієнтованого се-

редовища в тренінговій взаємодії студентів, яке відзначається релевантними характеристиками, спрямованими на розвиток відповідальності як основи лідерства. Взаємодія індивіда й середовища має подвійну спрямованість: з одного боку, особистість, виявляючи активність, впливає на середовище, змінює його і в процесі цього змінюється сама. Водночас студент входить у середовище вищого навчального закладу, яке має соціально-професійний характер, у мікросередовище навчальної та тренінгової групи. Внаслідок специфіки мікроклімату та спрямованого впливу середовища здійснює вплив на розвиток особистісних якостей студентів.

Важливим організаційним аспектом є формування тренінгової групи. Вибір учасників тренінгу має здійснюватися на добровільній основі, в процесі індивідуальної бесіди, бажано за результатами попередньої психодіагностики. Діагностичний етап є вельми важливим, оскільки на ньому активізуються процеси самопізнання, рефлексії, актуалізується потреба студентів у саморозвитку, самовдосконаленні. Отже, кожний учасник буде максимально підготовлений до участі в тренінгу, розумітиме його цілі та завдання, ставитиметься до нього усвідомлено.

Список використаних джерел

1. Адлер Ю.П. Лидерство как механизм постоянного обеспечения конкурентоспособности / Ю.П. Адлер, В.В. Липкина // Стандарты и качество. Электронная версия журнала. – Режим доступа: <http://www.stq.ru/stq/adetail.php?ID=5820>
2. Вежевич Т. Е. Педагогические условия развития лидерских качеств учащихся : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Т.Е. Вежевич. – Улан-Удэ, 2001. – 198 с.
3. Мараховська Н. В. Тренінг як один зі способів виявлення та розвитку лідерських якостей у педагогів вищої школи / Н. В. Мараховська // Наук. вісн. Чернів. ун-ту. Сер. Педагогіка та психологія: зб. наук. пр. – Чернівці : Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2005. – Вип. 244. – С. 97-103.
4. Савчин М.В. Психологія відповідальної поведінки: монографія / М.В.Савчин. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2008. – 280 с.
5. Социальная психология: ключевые идеи / Р. Бэррон, Д. Бирн, Б. Джонсон. – 4-е изд. – СПб.: Питер, 2003. – 512 с.
6. Татенко В.О. Суб'єктно-вчинкова парадигма в сучасній психології / В.О. Татенко // Людина. Суб'єкт. Вчинок: Філософсько-психологічні студії / [За заг. ред. В.О. Татенка]. – К.: Либідь, 2006. – 360 с. – С. 316-358.

7. Яблонська Т.М. Тренінг педагогічної рефлексії для студентів та вчителів: Експеримент. програма / Т.М. Яблонська // Практична психологія та соціальна робота. – 1999. – №2, 3. – С.9-12; С. 12-13.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Adler Ju.P. Liderstvo kak mehanizm postojannogo obespechenija konkurentosposobnosti / Ju.P. Adler, V.V. Lipkina // Standarty i kachestvo. Jelektronnaja versija zhurnala. – Rezhim dostupa: <http://www.stq.ru/stq/adetail.php?ID=5820>
2. Vezhevich T. E. Pedagogicheskie uslovija razvitija liderskih kachestv uchashhihsja : dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.01 / T.E. Vezhevich. – Ulan-Udje, 2001. – 198 s.
3. Marahovs'ka N. V. Trening jak odyh zi sposobiv vyjavlennja ta rozvytku liders'kyh jakostej u pedagogiv vyshhoi' shkoly / N. V. Marahovs'ka // Nauk. visn. Cherniv. un-tu. Ser. Pedagogika ta psihologija: zb. nauk. pr. – Chernivci : Cherniv. nac. un-t im. Ju. Fed'kovycha, 2005. – Vyp. 244. – S. 97-103.
4. Savchyn M.V. Psihologija vidpovidal'noi' povedinky: monografija / M.V.Savchyn. – Ivano-Frankivs'k: Misto NV, 2008. – 280 s.
5. Social'naja psihologija: kljuhevye idei / R. Bjeron, D. Birn, B. Dzhonson. – 4-e izd. – SPb.: Piter, 2003. – 512 s.
6. Tatenko V.O. Sub'jektno-vchynkova paradygma v suchasnij psihologii' / V.O. Tatenko // Ljudyna. Sub'jekt. Vchynok: Filosofs'ko-psihologichni studii' / [Za zag. red. V.O. Tatenka]. – K.: Lybid', 2006. – 360 s. – S. 316-358.
7. Jablons'ka T.M. Trening pedagogichnoi' refleksii' dlja studentiv ta vchyteliv : Eksperyment. programa / Jablons'ka T.M. // Praktychna psihologija ta social'na robota. – 1999. – №2, 3. – S.9-12; S. 12-13.

A.I. Kurytsia, D.I. Kurytsia. Psychological and pedagogical conditions of students' leadership qualities development. The article considers psychological and pedagogical conditions, which are necessary for the effective development of students' leadership qualities. Leadership development program provides students creating a proper developmental environment (special psychological and pedagogical influence, group interaction during the training, organization of socially meaningful activities students) and set of tools, which are aimed at developing self-motivation and self-identity, self-responsibility as an integral personality traits in relation to system-serving leadership qualities. The development of leadership qualities of students should act as part of a studying-edu-

cational process of university and base on specific conditions to ensure its effectiveness. Basis for the development of leadership qualities of students' development of responsibility serves as an integrated personality, which has a complex structure and is manifested at different levels. The application of principles of consistency, development, active, student-centered, axiological, subject-acting's approaches as the methodological foundations of leadership development programs of a student on base of responsibility are grounded. In terms of training and gaming technology creates favorable conditions for the development of leadership skills of personality for study of practice patterns and mechanisms of social influence to learn leadership skills.

Key words: leadership qualities, psychological and pedagogical conditions, program of leadership development of students, development of responsibility, responsibility as integrated quality of personality, training technologies.

Recieved August 6, 2014

Revised September 18, 2014

Accepted October 14, 2014

УДК 159.922:33/:336.7-051

К.О. Кушніренко

Voronina_@bigmir.net

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ ТА МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕР СПЕЦІАЛІСТІВ БАНКІВСЬКОЇ СФЕРИ

Kushnirenko K.O. Analysis of the research results of emotionally volitional and motivational characteristics of the bank experts / K.O. Kushnirenko // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / edited by S.D.Maksymenko, L.A.Onufrieva. – Issue 26. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2014. – P. 363-374.

К.О. Кушніренко. Аналіз результатів дослідження емоційно-вольової та мотиваційної сфер спеціалістів банківської сфери. У статті проаналізовано результати дослідження особливостей емоційно-вольової та мотиваційної сфер спеціалістів банківської сфери. Наданий короткий опис кожної з досліджуваних сфер. Емоційно-вольова сфера визначена як сфера психіки, яка пов'язана з переживанням людиною свого відно-